

Les espines de la rosa. L'ardu camí històric del socialisme a Catalunya (1945-2010)

JAUME MUÑOZ JOFRE

RESUM

Malgrat que l'objectiu de la formació d'un partit socialista unitari a Catalunya es trobés entre les aspiracions fundacionals de moltes de les forces adscrites a aquesta ideologia que van sorgir al Principat des del 1908, no va ser fins set dècades més tard que aquest projecte es va fer realitat, amb la creació del Partit dels Socialistes de Catalunya (1978). Durant tot aquest temps, els obstacles amb els que va topar aquest espai ideològic van ser múltiples a Catalunya, tant per factors externs com per factors associats a dinàmiques internes dels seus diversos actors. Aquest article estudia el tortuós recorregut que van seguir les diverses famílies socialistes a Catalunya durant aquests primers setanta anys d'història, centrant-se en l'evolució d'aquest espai polític a partir de la fundació del Moviment Socialista de Catalunya (1945), per acabar analitzant breument la vida interna i institucional del PSC entre el 1978 i 2010. Veurem, doncs, com els socialistes catalans van passar de ser una opció minoritària però amb representants molt influents sobre el conjunt de la vida política del món antifranquista a esdevenir, a partir de l'any 1977, uns agents claus en la confecció de l'Espanya democràtica a nivell municipal, estatal i, finalment, autonòmic.

Paraules clau: Socialisme; Antifranquisme; Transició; Catalunya; Federalisme

LOS AGUIJONES DE LA ROSA. EL ARDUO CAMINO HISTÓRICO DEL SOCIALISMO EN CATALUNYA (1945-2010)

RESUMEN

A pesar de que el objetivo de la formación de un partido socialista unitario en Cataluña se encontrara entre las aspiraciones fundacionales de muchas de las fuerzas adscritas a esta ideología que surgieron en el Principado desde 1908, no fue hasta siete décadas más tarde que este proyecto se hizo realidad, con la creación del Partido de los Socialistas de Cataluña (1978). Durante todo este tiempo, los obstáculos con los que se topó este espacio ideológico fueron múltiples en Cataluña,

Data de recepció: 16/11/2020
Data d'acceptació: 11/12/2020

tanto por factores externos como por factores asociados a dinámicas internas de sus diversos actores. Este artículo estudia el tortuoso recorrido que siguieron las diversas familias socialistas en Cataluña durante estos primeros setenta años de historia, centrándose en la evolución de este espacio político a partir de la fundación del Movimiento Socialista de Cataluña (1945), para acabar analizando brevemente la vida interna e institucional del PSC entre 1978 y 2010. Veremos, pues, como los socialistas catalanes pasaron de ser una opción minoritaria pero con representantes muy influyentes sobre el conjunto de la vida política del mundo antifranquista a ser, a partir del año 1977, unos agentes claves en la confección de la España democrática a nivel municipal, estatal y, finalmente, autonómico.

Palabras clave: Socialismo; Antifranquismo; Transición; Cataluña; Federalismo

THE THORNS OF THE ROSE. THE HARD HISTORICAL PATH
OF SOCIALISM IN CATALONIA (1945-2010)

ABSTRACT

Although the objective of the formation of a unitary socialist party in Catalonia was among the founding aspirations of many of the forces attached to this ideology that emerged in this country since 1908, it was not until seven decades later that this project was it became a reality with the creation of the *Partit dels Socialistes de Catalunya* (1978). During all this time, the obstacles that this ideological space had to face were multiple in Catalonia, both due to external factors and factors associated with the internal dynamics of its various actors. This article studies the tortuous path followed by the various socialist families in Catalonia during these first seventy years of history, focusing on the evolution of this political space –starting with the creation of the Socialist Movement of Catalonia (1945) and ending by briefly analysing the internal and institutional life of the PSC between 1978 and 2010. We will see, then, how the Catalan socialists went from being a minority option but with very influential representatives on the whole of the political life of the anti-Franco world to become, from 1977 onwards, key agents in the making of democratic Spain at the municipal, state and, finally, regional levels.

Key words: Socialism; Anti-francoism; Transition to Democracy; Catalonia; Federalism

I. INTRODUCCIÓ

Si observéssim des d'una postura triomfalista el recorregut transcorregut entre l'aparició de les primeres tendències del socialisme organitzat a Catalunya (1908) i el moment històric que posa punt i final a aquest article (2010), sens dubte podríem dir que passar de la disgregació orgànica i la pràctica irrellevància pública durant set dècades a ser un partit unificat i de poder a gairebé totes les institucions més importants del país i l'Estat a partir de la recuperació democràtica de 1977 és una història d'èxit. Però, com sabem, la Història mai pot ser llegida

linealment, i com veurem al llarg d'aquest estudi, el trajecte històric del socialisme al Principat és molt complex i ple també d'entrebancs i renúncies. És per això que –tot i que de manera forçosament breu per les característiques d'aquest text–, al llarg d'aquest estudi examinarem les limitacions –pròpies i alienes– amb les que ha topat el socialisme a Catalunya històricament i les dificultats que ha comportat unir en una sola organització els dos projectes d'Espanya formulats des d'aquesta ideologia que han conviscut al nostre país. Per fer-ho, no només explicarem la història del socialisme català a nivell orgànic, sinó que procurarem entendre quina ha estat la influència d'aquest corrent ideològic i les seves formacions en l'antifranquisme i la configuració de l'Espanya democràtica, tractant les qüestions d'organització interna de forma tangencial, quan ajudin a entendre millor el context general.

A nivell cronològic, aquest article es centra en el període 1945–2010, entenent que, malgrat totes les importants experiències anteriors, la fundació del Moviment Socialista de Catalunya (MSC) i el projecte del seu impulsor Josep Rovira són l'autèntica primera pedra per a la construcció d'un espai socialista a Catalunya, que fins aleshores no havia trobat una base prou sòlida sobre la que créixer. Al llarg del text, en conseqüència, analitzarem les múltiples mutacions que va experimentar aquest projecte, fins arribar –per vies ben diferents a les concebudes originalment– a l'anhelada unitat orgànica del socialisme català el 1978, amb la fundació del Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC), que va esdevenir una força política decisiva en la configuració de l'Estat democràtic a Espanya des del primer moment. Malgrat que resulta impossible d'abordar amb la complexitat que es mereix en un estudi d'aquesta extensió, l'article acaba analitzant l'aportació del PSC en la democratització dels ajuntaments catalans i els límits de la seva proposta federal per a Catalunya i per a Espanya.

A nivell estructural, aquest article es troba dividit en diversos blocs cronològics i temàtics. Així, el text engega amb la fundació de l'MSC l'any 1945 i estudia la fase resistencial i disgregada orgànicament del socialisme a Catalunya, fent especial esment a les propostes sorgides al Principat –des de l'MSC al Front Obrer de Catalunya (FOC), passant per les diverses vides del Reagrupament–, així com analitzant les dificultats d'arrelament de les propostes d'àmbit estatal –principalment la Federació Catalana del PSOE (FSC-PSOE). Com veurem, és una etapa marcada per la repressió de la dictadura franquista i per l'aparició de nous corrents interns en el sí del socialisme català, on es van anar obrint grans escletxes entre les generacions que havien viscut la Guerra Civil i que n'arrossegaven tots els traumes –en especial, el que va afectar sempre la seva relació amb els comunistes– i les noves fornades d'antifranquistes partidaris d'explorar noves fórmules ideològiques (autogestió, etc.) i d'aliances polítiques. Com comprovarem, el socialisme català va viure durant el franquisme cada cop més tensionat per les divergències entre el món de l'exili i de l'acció a l'interior del país, així com permanentment sota una gran influència de l'evolució dels corrents ideològics internacionals. La part final de l'estudi es centra en la concurrència de les diverses forces socialistes catalanes a les eleccions de 1977, que van acabar sent el principal vehicle –alimentat per l'èxit electoral de la coalició dels *Socialistes de Catalunya* i les pressions de la Internacional Socialista– cap a la fundació del PSC l'any 1978. Lluny d'arribar-se en aquest punt a un període d'estabilitat, s'entrava en uns anys de molta incomoditat a nivell orgànic, amb una successió de crisis internes que no van temperar-se fins que les dinàmiques pròpies de l'institucionalització i l'entrada de militància no pertanyent a cap de les *famílies* que havien confluït al nou partit van ajudar a deixar enre-

—o soterrar, depèn de com es miri— gran part de les controvèrsies que havien dificultat històricament la unitat del socialisme català. Però més que centrar-se en la vida orgànica del partit, aquest article acaba analitzant les limitacions que va patir el PSC a l'hora de poder formular un projecte polític propi a Catalunya, finalitzant amb el cas que millor ho exemplifica —l'Estatut d'autonomia del 2006.

Per a l'elaboració d'aquest estudi han sigut consultats, amb diversa fortuna, l'Arxiu Històric del Socialisme Català (Barcelona), l'Arxiu de la Fundació Pablo Iglesias (Alcalá de Henares), l'Arxiu de la Fundació Ernest Lluch (Vilassar de Mar), l'Arxiu Montserrat Tarradellas Macià (Poblet) i l'Arxiu del Congrés dels Diputats (Madrid). Igualment, han sigut consultades totes les fonts bibliogràfiques especialitzades disponibles (moltes de les quals han vist la llum gràcies a l'excel·lent tasca de José Luis Martín Ramos a la Fundació Rafael Campalans), biografies i llibres de memòries dels protagonistes, la premsa orgànica dels partits estudiats (així com la generalista) i s'han realitzat vint-i-tres entrevistes a testimonis de l'època i fets estudiats. Vull expressar el meu agraïment a tots ells, així com als meus directors de la tesi de la qual arrenca aquest article, Borja de Riquer i Pere Ysàs i resta de persones que m'han acompanyat i ajudat durant tot el període de recerca —en especial Paul Preston, Andreu Mayayo, Joan Fuster-Sobrepere, José Luis Martín Ramos i Cristian Ferrer González.

2. UN PUNT D'ORIGEN: EL MOVIMENT SOCIALISTA DE CATALUNYA (1945-1966)

Com veurem al llarg d'aquest estudi, fins a finals de la dècada de 1970 el socialisme va tenir un rol més aviat testimonial a Catalunya. Durant el franquisme, aquest paper residual pot atribuir-se, en part, a les dificultats que comportaven la repressió i la clandestinitat, però no deixa de ser cert que aquesta circumstància enllaçava amb la poca força que havien tingut fins aleshores els partits socialistes democràtics a Catalunya. Per una banda i ja des del seu naixement l'any 1908, el PSOE havia tingut poc arrelament al Principat, sobretot perquè s'identificava amb una forma d'Estat centralista i unitari, una noció que xocava amb la més estesa entre la classe obrera catalana, que creia en un federalisme radical com a millor articulació estatal.¹ Per l'altra, la creació de projectes polítics catalans, com la Unió Socialista de Catalunya (USC, any 1923) de Manuel Serra i Moret, Rafael Campalans i Joan Comorera o el Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM, any 1935) no es va traduir tampoc en la consecució de posicions hegemòniques per part del socialisme a la Catalunya de la Segona República. La integració, el juliol del 1936, de les formacions esmentades —excepte el POUM— al Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC), que ben aviat va quedar satel·litzat dins l'obediència a la Internacional Comunista, i el desenvolupament de la Guerra Civil espanyola van fer que qualsevol projecte socialista a Catalunya quedés malferit ja abans de 1939 —sobretot a partir dels Fets de Maig de 1937, després dels quals el POUM va ser usat com a boc expiatori i represaliat des de l'àmbit comunista.

¹ A. Balcells: "El socialismo en Cataluña hasta la Guerra Civil", a *El socialismo en las nacionalidades y regiones*, Editorial Pablo Iglesias, Madrid, 1988, pp. 8-9.

No va ser fins l'any 1945, amb l'horitzó immediat de la derrota del feixisme a Europa amb el desenllaç de la Segona Guerra Mundial i amb l'esperança que aquest fet comportés —per *efecte dòmino* o per intervenció directa dels Aliats— la caiguda de Franco a Espanya, que no va néixer de nou un projecte socialista a Catalunya.² Impulsat des de l'exili per Josep Rovira, secretari general del POUM, es creava el Moviment Socialista de Catalunya (MSC), amb la intenció d'esdevenir un front d'acció política integrador, que permetés la incorporació de militància socialista tant a nivell individual com col·lectiu, preveient inicialment que aquestes agrupacions poguessin mantenir la seva identitat com a tal. Un dels objectius fundacionals de l'MSC era que actués de plataforma per preparar *l'endemà* a la caiguda del feixisme, bastint des de Catalunya una estructura prou forta com per negociar posteriorment amb el PSOE i amb els socialistes d'Euskadi un pacte federal “a tres” on l'MSC defensés aferrissadament els principis del federalisme i l'autodeterminació.³ En la seva *Acta de Constitució* s'hi incloïen també, conjuntament amb els postulats més amunt esmentats, la voluntat de lluitar per la unitat sindical; el caràcter de masses (no exclusivament obrer) de l'MSC i la declaració de principis que la consecució del socialisme era inseparable de la democràcia. Per al seu fundador, l'MSC havia de servir per “mobilitzar les forces polítiques de Catalunya [en] una forma de bloc, que prengui un sentit de missió que depassi la lluita contra Franco”, lluitant també pel restabliment de la legalitat republicana i “l'enrobustiment de la personalitat de Catalunya”.⁴ Així mateix, l'MSC havia d'erigir-se en “el moviment hegemònic dels treballadors i prendre aquest rol a Catalunya a la CNT i el PSUC”.⁵ Per tot això, l'MSC no havia de ser un “front d'acció, sinó un moviment orgànic permanent, que tard o d'hora ha[via] d'arribar a convertir-se en el gran partit d'idees socialistes a Catalunya”, amb els propòsits de “primer: buidar substancialment al PSUC; segon: arregar tota la gent de les esquerres burgeses, del moviment pagès, del sindicalisme que té ànsies d'entrar en política i dels isolats que tenen neguits de militar al camp obrer [...] i, tercer prendre el rol que tenien CNT i PSUC dintre l'equilibri governamental de casa nostra, sigui en l'oposició sigui en la intervenció [efectiva]”.⁶

Tal i com hem anunciat abans, les dificultats del socialisme per trobar el seu lloc a Catalunya no sempre responien a elements externs. Aquest fet va continuar sent palpable amb el naixement de l'MSC, al que més d'un 90% de la militància del POUM a l'*interior* va rebutjar inicialment integrar-se.⁷ No va ser fins que va produir-se una escissió entre el sector *rovirista* i el de tradició marxista-revolucionària en la III Conferència del POUM a l'*interior* (octubre de 1945) que van poder-se començar a posar les bases de l'MSC a Catalunya. Farcida de dificultats des del primer moment, doncs, la implantació al Principat no va poder ser efectiva fins al 1947,

² Sent la primera que aconseguia incidència al Principat, a diferència de l'ocorregut amb el Partit Socialista Català, creat l'any 1941 per un grup d'emigrats a Mèxic com d'una escissió del PSUC encapçalada per Miquel Ferrer.

³ Carta de Josep Rovira al Comitè de l'Interior del POUM del 8 de desembre de 1944, recollida a *Els orígens del Moviment Socialista de Catalunya*, Fundació Rafael Campalans i Ed. Columna, Barcelona, 1995, p. 30.

⁴ Carta de Josep Rovira al Comitè de l'Interior del POUM del 30 de desembre de 1944, recollida a *Els orígens del Moviment Socialista de Catalunya*, p. 53.

⁵ Carta de Josep Rovira al Comitè de l'Interior del POUM del 23 de gener de 1945, recollida a *Els orígens del Moviment Socialista de Catalunya*, p. 60.

⁶ Carta de Josep Rovira al Comitè de l'Interior del POUM del 23 de gener de 1945, recollida a *Els orígens del Moviment Socialista de Catalunya*, pp. 63-64.

⁷ B. de Riquer i J. B. Culla: *El Franquisme i la Transició democràtica*, Edicions 62, Barcelona, 1989, p. 157.

gràcies a l'imprescindible participació de nous militants externs al POUM, com Alexandre Ciri Pellicer o Jaume Picas, reclutats pel militant *poumista* Josep Pallach, que havia sigut enviat a l'*interior* amb tal missió a finals de 1944.

Inicialment, l'MSC va tenir una militància heterogènia, procedent del POUM, de l'USC, del sector més obrerista d'ERC i del sindicalisme ugetista i cenetista, però la ràpida incorporació a l'*interior* d'homes pertanyents a noves generacions que no havien tingut cap militància política durant la guerra ni havien viscut la revolució de prop va facilitar l'homogeneïtzació del moviment, que tenia en el butlletí *Endavant* —que recollia el lema del moviment (“Federació, Democràcia, Socialisme”) a la portada— el seu principal òrgan portaveu. Amb una estructura marcadament descentralitzada i dividida en *fronts*, d'entre els nuclis de l'*interior* ben aviat van destacar en nombre els relacionats amb els cercles universitaris —molts d'ells integrats al Front Universitari Català i aplegats al voltant de la figura d'Edmon Vallès— i, en menor mesura, els de treballadors, que tenien en la figura de Josep Maria Briancó el seu principal referent. Es tornava a engregar una dinàmica, d'aquesta manera, que ha resultat una de les principals constants històriques al llarg del segle de vida del socialisme a Catalunya, on —especialment fins a finals de la dècada de 1970— els seus partits van tenir molt poca presència entre la classe obrera, elaborant-se durant el franquisme tots els plantejaments de lluita sindical des de les direccions a l'exili (com l'Aliança Sindical Obrera, ASO, 1962), amb unes propostes de caràcter retòric fetes sense prou coneixement o capacitats suficients per fer-los funcionar —i, conseqüentment, abocades al fracàs per la seva manca de base real. Els quadres del socialisme català van ser principalment, mentre Franco era viu, fills d'una classe benestant, majoritàriament catalanistes i sensibilitzats amb la necessitat de derrocar la dictadura i acabar amb les desigualtats socials, escollint un model de societat —el socialisme autogestionari— que tenia molts defensors arreu d'Europa però cap model d'aplicació real que es pogués imitar.

Durant els seus primers anys de vida, l'MSC va participar en diverses i estèrils aliances de partits republicans a l'exili, com l'Aliança de Partits Republicans Catalans (1945, també conegut com a “Comitè Pous i Pagès) o el Consell de Forces Democràtiques de Catalunya (1958, també conegut com a “Comitè Ametlla”). Però, com constataren els militants de l'*interior*, aquestes iniciatives no tenien cap mena d'incidència real. En paraules de Francesc Casares,

[quan assisteixo a les reunions de la classe obrera antifranquista, m'adono que] nosaltres, els socialistes del MSC (a la universitat ens deien els *músics*), som minoria i quedem clarament desbordats per l'esquerra, en accions i ideologia, per tots els grups que s'impliquen en el moviment obrer. Així i tot, nosaltres aguantem i és evident que tots els restants volen comptar amb nosaltres bé sigui per palesar una voluntat unitària (en el cas del PSUC), bé sigui per equilibrar l'evident hegemonia dels comunistes.⁸

L'extensió d'aquesta noció de desplaçament dels militants de l'*interior* respecte el rumb que l'MSC hauria d'estar prenent en la seva opinió va anar fent-se gran a mesura que passaven els anys. I la política d'aliances era un dels punts on es feia més evident aquesta distància. El bon funcionament d'algunes iniciatives de col·laboració amb els comunistes en l'àmbit universitari (Comitè de Coordinació Universitària, 1958, en la que Joan Reventós va jugar un paper

⁸ F. Casares, *Compromís amb la justícia. Memòries d'un advocat laboralista (1958-1978)*, L'Avenç, Barcelona, 2016, p. 76.

crucial) feia créixer la impressió de la conveniència d'explorar aliances amb el PSUC –una línia que comptava amb l'oposició radical de la direcció socialista a l'exili– i naturalitzar la seva presència al sí dels òrgans unitaris.

I així, malgrat que l'MSC havia viscut sempre en un constant clima d'estira-i-arroña entre les directrius marcades des de l'exili i la voluntat de la militància de l'*interior*, aquest problema que es va anar agreujant a mesura que la distància generacional i de context va anar creixent fins a fer-se irresoluble. Amb una polarització pròpia del context de Guerra Freda en què es vivia, per una banda, la direcció a l'exili, comandada per Josep Pallach des que aquest havia substituït a Josep Rovira el 1949 –precisament com a resultat d'una disputa *interior*-exili sobre la necessitat que l'MSC abandonés l'estructura de front i esdevingués un partit per tal de protegir-se de les constants *caigudes* que generava la repressió policial– va anar aproximant-se a la defensa del model de socialdemocràcia proposat per l'SPD a partir del congrés de Bad Godesberg (1959). Per altra banda la militància de l'*interior* va passar a emmirallar-se en els corrents de la nova esquerra europea, del model autogestionari iugoslau i de les revolucions socialistes a Cuba i Algèria. Tot plegat va acabar generant la ruptura de l'MSC, oficialitzada al Congrés de Montserrat de 1967, però que s'havia produït *de facto* el 1966, marcada per les desavinences a nivell de línia política (socialisme *vs* socialdemocràcia), sindical (Comissions Obreres *vs* ASO) d'aliances (col·laboració *vs* cordó sanitari als comunistes).⁹

3. NOVES GENERACIONS, NOUS PARTITS

Paral·lelament a les controvèrsies que acabarien generant la implosió de l'MSC, les noves generacions antifranquistes van començar a crear noves plataformes oposidores –sobretot a partir de les protestes estudiantils de 1956– que inicialment cercaven millorar la representativitat dels estudiants i la transgressió de l'immobilisme ideològic del franquisme en l'àmbit universitari –unes reivindicacions que ben aviat van passar a projectar a nivell nacional. D'aquesta manera van néixer tot de noves formacions clandestines que progressivament van anar abandonant el seu caràcter cristià per inscriure's en diversos corrents, cada vegada més radicalitzats, del marxisme. A Catalunya el partit més potent d'aquestes noves formacions va ser el Front Obrer de Catalunya (FOC), nascut el 1961 com a escissió de l'Associació Democràtica Popular de Catalunya (ADP), moviment polític fundat el 1959 que tenia com a branca estudiantil la Nova Esquerra Universitària (NEU, liderada aleshores per Isidre Molas i Pasqual Maragall). Reforçat per la reconciliació i integració dels membres de l'ADP el 1962 i federat al Frente de Liberación Popular (FLP) a nivell estatal, el FOC es va caracteritzar per tenir un caràcter ideològic marcadament obert, molt pendent de l'evolució dels nous corrents ideològics de l'esquerra europea (sobretot del PSIUP de Lelio Basso, PSU de Michel Rocard) i del Tercer Món. Els seus principals camps d'acció van ser l'estudiantil –en el que van participar en iniciatives rellevants com la creació del moviment vauístic Febrer-62 juntament amb l'MSC– i l'obrer, establert com a epicentre de la seva causa a partir de mitjans de 1965, en el que va participar

⁹ Per a més informació, C. Ferrer González i J. Muñoz Jofre, "El anticomunismo en la izquierda. A propósito del origen y la ruptura del Movimiento Socialista de Catalunya (1945-1966)", a *Siglo. Actas del V Congreso Internacional de Historia de Nuestro Tiempo*, Universidad de La Rioja, Logroño, 2016

en la creació de les Comissions Obreres (CCOO), arribant-ne a disputar l'hegemonia dins del sindicat amb el PSUC durant el 1967. Finalment, un creixement exponencial del seu procés de radicalització va dur el FOC a l'autocombustió l'any 1969, deixant un llegat d'escola política de primer ordre, tant per les generacions de polítics que va formar com per les lliçons que va proporcionar sobre les limitacions del radicalisme revolucionari a la Catalunya franquista.

Una altra experiència rellevant per la seva capacitat de crear escola política va ser la Força Socialista Federal (FSF, 1964), una formació provinent dels cercles catòlics (principalment, del CC) que, sota el lideratge de Xavier Muñoz Pujol, no va aconseguir una gran implantació territorial, però sí convertir-se en un radiador ideològic notable editant la revista *Promos*, que acabaria tancant per mor de les sancions imposades per la Llei de Premsa i Impremta de 1966.

4. LA TRANSICIÓ DELS PARTITS SOCIALISTES CATALANS

Després de la implosió del MSC el 1966 i dels altres grups socialistes sorgits a Catalunya durant la dècada de 1960, el rol dels socialistes catalans va ser, durant els primers compassos de la crisi del tardofranquisme, més simbòlic que mai, però encara necessari. La capacitat conciliadora de figures com Joan Reventós i la pàtina de legitimitat democràtica que aportava la presència de membres de l'MSC als organismes unitaris on participava el PSUC van fer que els socialistes catalans hi juguessin, com a mínim sobre el paper, un paper remarcable. Així, fos com a organització o a títol individual, molts d'aquests socialistes van participar en iniciatives com la creació de la Comissió Coordinadora de Forces Polítiques de Catalunya (CCFPC, 1968) o l'Assemblea de Catalunya (1971), encara que alguns grups, per motius diversos, se'n van desmarcar sempre o s'hi van incorporar molts anys després de la seva creació.

Una dels sectors del socialisme català que més va endarrerir la seva incorporació a l'Assemblea de Catalunya i altres organitzacions unitàries on participés el PSUC va ser el del Reagrupament socialista, liderat per Josep Pallach, que havia retornat definitivament de l'exili el 1969. Des d'aleshores, aquest polític figuerenc va posar en marxa diversos projectes, tots ells de marcat caràcter presidencialista, amb un plantejament que imitava els postulats adoptats per l'SPD alemany a partir del congrés de Bad Godesberg (1959) —és a dir, apostant per una eliminació gradual de les contradiccions del capitalisme i acabar aconseguint, per la via democràtica, la implantació d'un sistema i societat socialista. Seguint aquesta idea *gradualista*, el socialdemòcrata Pallach sempre va apostar per programes polítics de limitada retòrica socialista, amb la idea d'ampliar la base de la seva formació amb sectors que poguessin provenir tant del catolicisme social com de la CNT. Partidari d'un model d'Estat federal a Espanya i defensors de l'especificitat nacional de Catalunya, el Reagrupament va tenir sempre una implantació limitada al Principat, tot i que com a mínim l'any 1970 i 1974 va aconseguir introduir representants a diverses corporacions municipals franquistes a través del terç familiar. Després de forjar una aliança tardana amb Josep Tarradellas (amb el que havien estat enemistats per motius polítics durant gairebé vint anys), Pallach va incorporar finalment el Reagrupament a l'Assemblea de Catalunya l'any 1975, però alhora demanava que no fos aquesta la plataforma encarregada de

la negociació per la restauració de l'autogovern i per arribar a acords amb la resta de partits polítics espanyols, sinó el Consell de Forces Polítiques de Catalunya, del que va participar en la seva fundació (desembre de 1975).

En contrast amb la negativa inicial del Reagrupament de participar-hi, la formació que sí que es va incorporar des d'un primer moment a l'Assemblea de Catalunya va ser la Federació Catalana del PSOE, dins l'estratègia de la nova generació que n'havia assumit el lideratge —encapçalada per Josep Maria Triginer i Joaquim Jou—, intentava ressituar-se al mapa després de gairebé quatre dècades d'hibernació. En efecte, el PSOE va viure durant gairebé tot el franquisme *segrestat* per la política immobiliària de la seva direcció a l'exili, liderada pel valencià Rodolfo Llopis durant tres dècades i tot just començada a qüestionar a partir del 1972, quan un jove grup d'antifranquistes andalusos capitanejat per Felipe González i Alfonso Guerra, en aliança amb dos petits nuclis de socialistes madrilenys i bascos, van iniciar-ne la defenestració, que es consumaria el 1974 al cèlebre Congrés de Suresnes. Els plantejaments de Llopis van dur a un paper d'extrema residualitat la FSC-PSOE a Catalunya durant tot el franquisme, on Juan García —conegut com *el paleta*— va ser-ne de les poques figures *visibles*. Malgrat la seva poca força i la cruesa de la repressió franquista, García va explicar per carta a la direcció a l'exili l'any 1954 la desavinença, al seu parer, d'establir aliances orgàniques amb l'MSC, al considerar que aquesta formació tenia “muy poco de socialista”, ja que “por encima de socialistas son catalanes”.¹⁰ Aquesta postura, que tant les noves generacions com els representants de la Internacional Socialista tenien clar que no duia enlloc, no va començar a canviar fins el 1971, quan la FSC va entrar a l'Assemblea, i amb una posterior aproximació a Tarradellas. A partir de la mort del dictador, el pes històric de les sigles —i la clara aposta que va fer la Internacional Socialista per ressuscitar el PSOE després del desengany que va sofrir aquesta organització pel seu creixent radicalisme verbal amb el Partido Socialista Popular d'Enrique Tierno Galván, absolutament residual a Catalunya— van ajudar a créixer la FSC a una velocitat formidable.

El sector que, com anunciàvem més amunt, es va involucrar més activament en la creació i el funcionament dels organismes unitaris va ser el que havia quedat com a militància *interior* de l'MSC, que a partir de 1974, sota la inspiració de Raimon Obiols i Isidre Molas, va iniciar un procés de Convergència Socialista de Catalunya, al que es van anar integrant a títol personal diversos exmilitants de grups que havien desaparegut (com la FSF o el FOC, d'on provenia el propi Molas), però que ben aviat va passar a integrar majoritàriament membres sense militàncies prèvies, aconseguint una notable implantació territorial arreu del Principat. A la recerca de la unitat socialista a Catalunya, i presentant com a indissociables la lluita nacional (dret a l'autodeterminació, que havia de conduir a la recuperació de l'autogovern) i pel socialisme autogestionari, aquest sector apostava per una articulació federal d'Espanya, que va intentar avançar a nivell de partits amb l'impuls de la fallida Federació de Partits Socialistes (1976), que —en contraposició al model centralista del PSOE— va integrar nuclis de tot Espanya, però sense arribar a agafar una embranzida suficient com per fer-li ombra al partit històric, que a l'alçada de 1976-1977 estava recuperant força a velocitat de creuer.

¹⁰ Citat a D. Ballester: *Els homes sense nom. L'exili i la clandestinitat de la UGT de Catalunya (1939-1976)*, Viena Edicions, Barcelona, 2003, p. 193

Mentre el PSOE agafava múscul a nivell estatal, el socialisme català evidenciava, a mitjans 1976, la seva profunda desunió. El 10 de maig de 1976 el Grup d'Independents pel Socialisme llançava una crida (inspirada en el document *Pel Socialisme*, “fill” de Raimon Obiols) per a la culminació del procés de convergència amb la creació d'un únic Partit dels Socialistes de Catalunya fruit d'un congrés fundacional de caràcter assembleari que es preveia que durés mesos. Com a reacció a aquesta crida, Pallach va anunciar la creació, deu dies més tard, del Partit Socialista de Catalunya, obrint una greu crisi entre totes dues formacions que, de retruc, va afectar molt el clima dins els organismes unitaris en els que participaven. Per tal de diferenciar-los, la premsa va passar a conèixer les dues formacions com a PSC-Congrés i PSC-Reagrupament, obrint una disputa que no començaria a cicatritzar, gràcies a la *realpolitik*, fins el 1978.

5. LES ELECCIONS DE 1977 I ELS SEUS EFECTES

Dinàmiques internes a banda, l'element que va precipitar la reordenació de tot l'espai polític a Catalunya va ser l'horitzó d'una convocatòria electoral, que va acabar concretant-se en la data del 15 de juny de 1977. Pel que fa a l'espai socialista, la filtració als dirigents socialistes per part del govern Suárez d'unes enquestes que havia encarregat sobre la intenció de vot en unes hipotètiques eleccions van resultar decisiva. Aquests sondejos demostraven que la desunió els era desfavorable: cap d'elles arribaria a un 15% dels vots, mentre el PSUC, UCD i CDC els passarien davant.¹¹ Els presagis negatius de les enquestes, sumats a grans pressions externes (provinents bàsicament de la Internacional Socialista i de la socialdemocràcia alemanya) van forçar, no sense grans debats interns, la formalització de l'anomenat *Pacte d'Abril* entre la Federació Catalana del PSOE i el Partit Socialista de Catalunya-Congrés –al que es van sumar socialistes independents, entre ells Rudolf Guerra, provinent del PSC-R–, que va significar l'única candidatura on el PSOE, que cercava erigir-se en força hegemònica del socialisme espanyol, va acceptar compartir protagonisme amb una altra formació.

El *Pacte d'Abril* va generar una important polèmica tant dins del PSC-C com de l'FSC-PSOE, al haver sigut un acord tancat per les respectives direccions, sobre el que la militància va tenir-hi ben poc o directament res a dir. Al PSC-C va haver-hi debat intern entre dues postures, la favorable al pacte i partidària de la futura fusió amb l'FSC, que era la majoritària i tenia com a un dels principals impulsors a Eduardo Martín Toval, i la minoritària, que liderada per Raimon Obiols era partidària d'una negociació més dura del que va acabar resultant.¹² El mateix Obiols va reconèixer a Gabriel Colomé posteriorment, que de no haver-hi hagut pacte, segurament s'hauria produït un “transvasament” entre ambdós partits,¹³ però la divisió respecte a la candidatura d'unitat i els seus termes es fa evident si observem el resultat de les votacions a la reunió del Consell General del PSC-C en què es va aprovar el pacte, ja que tal com expliquen Carme Molinero i Pere Ysàs, a la primera votació –realitzada després d'un seguit

¹¹ Concretament els resultats previstos eren PSUC (22%); UCD (14-15%); CDC (14-15%); FSC-PSOE (12%); PSC-C (6%); PSC-R (3%), citat a B. de Riquer: *La Catalunya autonòmica (1975-2003)*, Edicions 62, Barcelona, 2003, p. 109. El Consell General del PSC-C va disposar també de dues enquestes electorals més, encarregades respectivament per Convergència Democràtica de Catalunya i l'FSC-PSOE, que apuntaven en la mateixa direcció. C. Molinero i P.Ysàs, *La cuestión catalana. Cataluña en la transición española*, Crítica, Barcelona, 2014, p. 158.

¹² Entrevistes a José Luis Martín Ramos i Jordi Font

¹³ G. Colomé, *El Partit dels Socialistes de Catalunya. Estructures, funcionament i electorat*, Edicions 62, Barcelona, p. 24.

d'intervencions crítiques amb el possible acord— l'opció del Pacte d'Abril va imposar-se per un estretíssim marge (35 sí, 31 no i 33 abstencions), encara que a la votació nominativa posterior va aprovar-se per una amplíssima majoria (88 vots afirmatius, 6 negatius i 4 abstencions).¹⁴ A nivell de base, una cinquantena de militants van confegir documents de protesta denunciant la manca de democràcia interna dins del partit i en desacord pels termes amb els que s'havia tancat la coalició electoral, recelant dels efectes que poguessin tenir en un futur immediat.¹⁵ Molts d'aquests militants, entre els quals figurava Fèlix Cucurull, membre del Consell General, van donar-se de baixa del partit,¹⁶ tal com havia fet Joan Colomines anteriorment.

També dins del PSOE va haver-hi fortes discrepàncies respecte a la coalició electoral amb el PSC-C, tant a Catalunya com a nivell estatal. Dins la Federació Catalana la principal veu discordant va ser la de Joaquim Jou, que preferia pactar amb el PSC-R al compartir-hi l'anti-comunisme. Mentrestant, a Madrid els interessos electorals del PSOE a Catalunya es van acabar imposant a les crítiques dels sectors més contraris a l'aliança, no arribant-se ni a debatre al Comitè Federal del PSOE en què es va plantejar per tal que un excessiu debat acabés bloquejant el pacte, que simplement va aprovar-se per indicació de la direcció del partit, que acceptava així una coalició que no concordava amb la línia marcada en el XVIIè Congrés del PSOE, al presentar-se com un acord “formalment català” —però que obligava, de retruc, a les altres federacions a incloure en les seves llistes a gent provinent de la FPS.¹⁷

Tot i la controvèrsia que va generar dins les formacions participants, el *Pacte d'Abril* va acabar sent acceptat entre la militància perquè, tal com diu Andreu Mayayo, “de fet, ambdós partits constituïren les dues cares d'una mateixa moneda electoral: els fills d'una burgesia liberal, impregnats de radicalisme democràtic i una no menys retòrica revolucionària, i els sectors populars de recent immigració que van tenir com a punt de referència el jove dirigent andalús Felipe González”, que amb la seva aliança aconseguïren, per primer cop, “que els socialistes fossin la força central i majoritària de la societat catalana. Encara més, la fusió, tot i les servituds inherents, evità la cristal·lització d'una força política espanyola, el PSOE, en el sistema de partits de Catalunya”,¹⁸ quedant en mans la direcció del futur partit de militants procedents del PSC-C. Així mateix, com destaca Paola Lo Cascio i com perseguien els dirigents dels partits implicats, aquest acord també obria la porta a facilitar la integració de diversos sectors de la societat catalana —sobretot, els de recent immigració, menys implicats ideològicament i emocional amb el fet diferencial català— en un projecte col·lectiu socialista i catalanista.¹⁹

Els resultats electorals del 15 de juny de 1977 van confirmar el bon sentit de l'aliança entre el PSC-C i el PSOE, que, amb una candidatura encapçalada per Joan Reventós i un programa electoral que combinava un marcat caràcter de radicalisme verbal (autodeterminació, autogestió, socialització dels recursos) amb un fons ja clarament socialdemòcrata, van guanyar les eleccions a Catalunya amb gairebé un 30% dels sufragis —que es van traduir en 15 diputats. Al

¹⁴ C. Molinero i P.Ysàs, *La cuestión catalana*, p. 158.

¹⁵ “Manifest als socialistes de Catalunya”, del 28 d'abril de 1977. Arxiu Històric del Socialisme Català (AHSC), Fons Jordi Font, C105 P5.

¹⁶ Aquestes baixes es van produir adduint l'història “anticatalà” i la “realitat socialdemòcrata” del PSOE. “Dimisiones en el Partit Socialista de Catalunya”, *El País*, 18 de maig de 1977.

¹⁷ J. M. Triginer, “El projecte polític de la Federació Catalana del PSOE” a *Vint anys d'història del PSC*. Fundació Rafael Campalans, Barcelona, 1998, p. 63

¹⁸ A. Mayayo, *La ruptura catalana. Les eleccions del 15-J del 1977*, Editorial Afers, Barcelona, pp. 84-85

¹⁹ P. Lo Cascio, *Nacionalisme i autogovern. Catalunya, 1980-2003*. Editorial Afers, Catarroja-Barcelona, 2008, p. 39

mateix temps, les eleccions del 15-J corroboraven el fiasco del PSC-R, que, després d'haver perdut traumàticament a Josep Pallach el gener d'aquell mateix any, havia fracassat en el projecte de bastir un *Front d'Esquerres* que inclogués, com a mínim, Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) i el Front Nacional de Catalunya (FNC). En conseqüència, i a darrera hora, el PSC-R havia acabat integrant-se dins de la coalició *Pacte Democràtic*²⁰ encapçalada per Jordi Pujol, en la que el partit liderat per Josep Verde Aldea i els seus ideals van quedar totalment desdibuixats.

La victòria electoral de la candidatura d'unitat socialista a Catalunya el 15-J, així com els boníssims resultats del PSOE a nivell estatal, van aplanar el camí cap a la unificació. El primer pas previst en aquest sentit, com preveia el *Pacte d'Abril*, era la formació d'un grup parlamentari conjunt. Sent així, a petició del PSC-C, els 15 diputats catalans es van constituir en el grup propi dels *Socialistes de Catalunya*, que quedava associat al grup del PSOE per un protocol de només cinc punts, en què s'establia que

Ambdós grups parlamentaris acorden una *disciplina comú de veu, acció i vot* en el Congrés dels Diputats, per la qual la deliberació es produirà en Assemblea comuna, i a través de reunió conjunta dels respectius comitès permanents.²¹

La situació que es creava distava, però, d'obrir el camí cap a una estructura federalitzada de funcionament. El PSOE havia accedit a la formació del grup propi dels socialistes catalans malgrat “no creure-hi”,²² considerant que “no és un plantejament operatiu” crear grups de representació territorial dins del Congrés,²³ i no sense grans discrepàncies a l'interior del partit. Aprofitant, en conseqüència, la seva major força en nombre d'escons i la seva presència dins la coalició catalana, el PSOE va acabar imposant de manera sistemàtica la seva postura en totes les votacions parlamentàries (en moltíssimes ocasions, sense discussió prèvia), havent d'aconseguir influència els diputats catalans a través de la seva habilitat negociadora o a base de guanyar-se el prestigi entre els seus companys gràcies a la seva capacitat de treball. La desconfiança dels socialistes espanyols envers els socialistes catalans va arribar fins al punt que el partit estatal va vetar la dimissió de la diputada de la FSC Rosina Lajo, elegida contra-pronòstic com a diputada per Girona, fins que no s'arribés a un acord parlamentari sobre la Constitució, al recelar de l'actitud que pogués tenir del diputat que la rellevés –que havia de ser del PSC-C, seguint la lògica de *cremallera* amb la que s'havien confeccionat les llistes electorals.²⁴

Tenint en compte aquest panorama, un dels diputats que millor va entendre quina manera de fer política calia desenvolupar al Congrés dels Diputats va ser Ernest Lluch, que anys més tard, un cop ja era ministre de Sanitat, argumentava en privat a un altre polític català que

²⁰ El Pacte Democràtic va integrar Convergència Democràtica de Catalunya, Esquerra Democràtica de Catalunya, Front Nacional de Catalunya i Partit Socialista de Catalunya-Reagrupament. A les eleccions del 15-J va obtenir un 16'8% dels vots, traduïts en 11 diputats –dels quals només 4 pel PSC-R.

²¹ El subratllat és meu.

²² Entrevista a Enrique Barón Crespo, 21 de juny del 2013

²³ Declaracions de Felipe González recollides a “Preocupación por el mínimo aprobado para formar grupos en el Congreso”, *El País*, 15 de juliol de 1977.

²⁴ Entrevista a Lluís Sacrest, 12 d'agost del 2013

“Primer de tot com a membre d’un govern, el primer que s’ha de fer és intentar ser un bon ministre, i si ets català encara millor, perquè pots aportar al centre dels problemes les decisions catalanes i una presència directa de catalans en l’òrgan de decisió estatal sempre és important”.²⁵

Seguint aquesta lògica, Lluç va aconseguir que els socialistes catalans tinguessin una notable influència en la configuració de legislació econòmica del període (sobretot en la reforma fiscal), però també va protagonitzar també un dels primers grans traumes col·lectius del recentment unificat socialisme català al no presentar les esmenes que la direcció del PSC havia elaborat a la Llei d’Harmonització del Procés Autonòmic (LOHPA, 1981). Aquesta decisió, posteriorment assumida com a pròpia per Joan Reventós,²⁶ va ser presa per evitar un terrabastall intern de dimensions incalculables –Alfonso Guerra i Felipe González van amenaçar de trencar el PSC, en un moment en què la unitat orgànica del nou partit era encara molt fràgil–, però va debilitar de gran manera al PSC en la política catalana, al passar a ser acusats a partir d’aquell moment amb renovat entusiasme de formació *sucursalista* per part dels cercles polítics convergents. Així mateix, l’episodi de les esmenes de la LOHPA va acabar provocant la desaparició del grup propi dels Socialistes de Catalunya (1982), mitjançant l’aprovació d’un reglament del Congrés dels Diputats elaborat per la UCD amb la connivència del PSOE que limitava la visibilitat de la representació territorial i que va suposar, igualment, la desaparició del grup propi dels Socialistes d’Euskadi, que durant la primera legislatura (1979-1982) s’havia sumat als grups del PSOE i els socialistes catalans.

6. EL NAIXEMENT DEL PARTIT DELS SOCIALISTES DE CATALUNYA (PSC-PSOE)

Com hem dit, el *Pacte d’Abril* va ser la primera pedra cap a la creació del Partit dels Socialistes de Catalunya, que va tenir un naixement tant o més difícil que el de la coalició electoral de 1977. Així, si la Comissió d’Enllaç entre el PSC-C i la FSC va aprovar un esborrany de *Bases d’unitat* (octubre 1977) que recollia que el nou partit tindria caràcter sobirà a Catalunya i una articulació federal amb el PSOE a nivell estatal, les bases de tots dos partits van discutir-ne moltíssim el contingut durant els respectius congressos celebrats durant la tardor d’aquell any. La posterior incorporació del PSC-R a aquest procés d’unitat (que havia quedat establert com a objectiu primordial al seu IIIr Congrés, el gener del 1977) va endarrerir les dates del congrés d’unificació fins al 15 i 16 de juliol de 1978. Aquest congrés va anar precedit dels d’autodissolució dels tres partits que s’integraven a la nova formació, en què es van registrar importants protestes per part de la militància per la poca participació que se’ls havia reservat en el procés. En el cas de la FSC-PSOE, a més, les mitges veritats amb les que s’havia arribat fins aquell punt van fer que part de la militància hagués malentès que les dues formacions catalanes serien ab-

²⁵ J. Esculies: *Ernest Lluç. Biografia d’un intel·lectual agitador*, La Magrana, Barcelona, 2018, p. 214

²⁶ Argumentant que “vaig prendre la decisió [de no presentar les esmenes], i em va costar molt. Jo estava en contra de la LOAPA perquè considerava que era un fruit directe del cop d’estat i que es donava la culpa a qui menys la tenia, les autonomies. Però vaig decidir no presentar les esmenes després de parlar amb Guerra i González. Si ho haguéssim fet, s’hauria trencat la unitat del socialisme [perquè aquesta] no era una impressió, era una certesa i una amenaça”. J. Boix Angelas, “Del golpe de estado a la LOAPA”, a *Memòria de Catalunya*, El País, Barcelona, 1997, p. 168 –recollit a J. Esculies: *Ernest Lluç*, p. 182

sorbides per l'estatal, enlloc de crear-ne una de nova entre les tres –pel que l'informe de gestió de Triginer va ser desaprovat pels delegats i va caldre la intervenció d'Alfonso Guerra perquè s'aprovés el procés d'unitat en els termes previstos.

El PSC (PSC-PSOE), tal com recollia el *Protocol d'Unitat* (i incorporaven posteriorment els seus estatuts), naixia definint-se com a partit “de classe, de masses i nacional” (apartat 2), amb “plena sobirania” pel que feia a l'àmbit català i articulat federalment amb el PSOE, amb el que calia definir les qüestions polítiques d'àmbit estatal. A nivell sindical, s'establia l'obligatorietat de la sindicació dels militant del partit, però especificava a quin sindicat fer-ho –tot i que la UGT quedava situada com a opció preferent (no arribant a ser obligatòria en aquesta central fins al 1982). Tal i com analitza Gabriel Colomé, el tipus de relació que PSOE i PSC passaven a mantenir des d'aleshores quedava emmarcada en l'ambigüitat, al no poder-se apreciar, mitjançant la lectura dels estatuts i documents que la regulen, ben bé de quin caire és.²⁷ Aquesta indefinició va fer que no es resolguessin d'entrada moltes de les discrepàncies existents entre la militància sobre la naturalesa i abast de la vida pròpia del partit, però els motius de controvèrsia anaven molt més enllà del projecte polític, ja que el PSC naixia també altament condicionat pels orígens dels seus militants –el que comportava diferències notables també a nivell de cultura política. Com bé explica l'historiador Daniel Guerra Sesma:

Por origen, evolución y referentes ideológicos, los socialismos español y catalán son dos socialismos distintos. El español proviene del obrerismo marxista e internacionalista y el catalán, del republicanismo federal y de las teorías particularistas de Valentí Almirall. El socialismo catalán fue más la versión socialista del nacionalismo catalán que la versión catalana del socialismo español. Su federalismo no buscaba tanto la conversión de España en un Estado federal como el pacto federal de Cataluña con España. Su prioridad histórica ha sido la construcción nacional de Cataluña, mientras que la del socialismo español ha sido la construcción democrática de España. Ambos objetivos no han sido ni siguen siendo fácilmente compatibles.²⁸

Tot plegat generava una problemàtica que es va arrossegar com a mínim fins al tercer congrés del partit (1982), havent de passar abans per episodis esperpèntics com el segon Congrés (1980), que va estar a punt d'acabar en escissió per part dels sectors *obreristes* (és a dir, majoritàriament procedents del PSOE), en discrepància amb el rumb del partit i el rol que hi tenien assignat. No va ser fins que la militància va anar rebent un flux de noves incorporacions sense experiències partidistes prèvies i fins que les lògiques institucionals van quedar ben establerts que aquestes tensions no van apaivagar-se –tot i que episodis posteriors, com el setè (Sitges, 1994) i vuitè (L'Hospitalet de Llobregat, 1996) congressos del PSC, van demostrar que, a banda dels problemes interns que anaven sorgint, aquests debats de fons mai s'havien acabat de resoldre del tot.

²⁷ G. Colomé, *El Partit dels socialistes de Catalunya*, p. 59.

²⁸ D. Guerra Sesma, *Socialismo español y federalismo (1873-1976)*, Fundación José Barreiro-KRK Ediciones, Oviedo, 2013, p. 285.

7. CODA: ELS LÍMITS DEL PROJECTE AUTÒNOM DELS SOCIALISTES CATALANS (1980-2010)

Fins ara només hem esmentat el rol que els Socialistes de Catalunya van tenir en la conformació de l'Estat democràtic a Espanya a escala estatal, però el seu projecte tenia, sobretot, una profunda significació a nivell autonòmic i municipal. De fet, tots tres nivells resulten fins a cert punt indestruïbles, al ubicar-se dins de l'ideari federal socialista amb una funció alhora autònoma i interrelacionada. Com hem vist, l'entrada a la política espanyola –ja fos en primera instància als rengles de l'oposició o dins del consell de ministres, amb la presència destacada de Narcís Serra (1982-1995) i Ernest Lluch (1982-1986)– no va anar acompanyada pròpiament d'un desenvolupament del projecte dels socialistes catalans per a Espanya, sinó que els seus representants a Madrid van actuar amb lògica corporativa amb la resta de diputats socialistes, quedant supeditats a les lògiques pròpies de la política a la capital espanyola.

Durant tot el període de Felipe González a La Moncloa (1982-1996), l'autoritat del PSC davant del PSOE va quedar, igualment, molt disminuïda per la derrota que havien sofert inesperadament els socialistes catalans a les primeres eleccions autonòmiques a Catalunya, el març del 1980. En efecte, després de les victòries electorals del 1977 (generals) i 1979 (generals i municipals a les principals ciutats del país) el PSC afrontava amb optimisme els primers comicis al Parlament de Catalunya. Conscients que *l'operació Tarradellas* els havia restat tota la visibilitat que haurien pogut tenir en el lideratge de la lluita per la recuperació de l'autogovern català si el president a l'exili no hagués jugat el paper personalista i *legitimista* que va poder atorgar-se, els socialistes catalans pensaven que malgrat tot la candidatura encapçalada per Joan Reventós guanyaria les eleccions, apostant per una campanya sòbria, poc carregada ideològicament. La desmobilització de part de l'electorat socialista va comportar, però, la derrota del PSC en aquestes eleccions, i el rebuig a l'oferta de Jordi Pujol de formar part del seu primer govern de la Generalitat va deixar als socialistes catalans sense la possibilitat d'intervenir directament en el desenvolupament de l'autonomia catalana, quedant relegats a l'oposició durant els següents vint-i-tres anys. S'establia, així, una dinàmica que duraria fins a finals de segle XX i que va ser coneguda com la del *vot dual*, en què a Catalunya els comicis autonòmics eren guanyats per la coalició Convergència i Unió i els estatals pel candidat socialista.

A nivell local, en canvi, el PSC va fer-se fort ben aviat, erigint-se en el partit més votat al conjunt de Catalunya i accedint, en moltes ocasions dins dels anomenats *Pactes de progrés* –que incloïen diverses formacions segons el municipi, però que tenien com a nucli original PSC i PSUC– a les alcaldies de les principals ciutats del país (les quatre capitals de província, L'Hospitalet de Llobregat, Terrassa, etc.). Com a primera tasca de govern, els alcaldes socialistes van haver de modernitzar l'administració local i sanejar els comptes dels seus ajuntaments, però ben aviat van poder començar polítiques de dignificació urbana, recollint en molts casos les demandes històriques de les associacions de veïns. Va ser gràcies a aquesta bona feina que el PSC va consolidar-se a partir de 1983 –ja en solitari o en coalició governamental– en molts dels consistoris catalans i va acabar esdevenint ben aviat un partit amb un fort caràcter municipalista. El món local va erigir-se, d'aquesta manera, en l'eix que permetia al PSC vertebrar propostes pròpies de recorregut, al haver quedat encaixat institucionalment de tal manera a partir de 1980 que es feia gairebé inviable el desenvolupament d'un projecte autònom per a Catalunya –i, de retruc, per a Espanya–, estant, a més, molt supeditats per les necessitats del

PSOE a cada moment en cada àmbit i pels límits que aquest partit imposava. Sent així, i condicionats també per uns lideratges de perfil baix a nivell públic com els de Joan Reventós i Raimon Obiols al Parlament de Catalunya, fins a les acaballes del segle XX van ser els alcaldes del PSC els que van representar un projecte genuí dels socialistes a Catalunya, arribant-se a erigir el batlle olímpic de Barcelona, Pasqual Maragall (1982-1997), en l'autèntic antagonista de Jordi Pujol dins la política catalana.

No va ser fins que es va produir un canvi d'escenari complet, amb el Partit Popular governant a Espanya (1996-2004), el PSOE iniciant una nova etapa de la mà d'un aleshores desconegut José Luis Rodríguez Zapatero com a secretari general (2000-2012) i havent quedat totalment amortitzat el projecte convergent a la Generalitat de Catalunya que el PSC no va poder liderar l'autogovern català amb un projecte desenfadadament catalanista i federalista –començat a assajar per Joaquim Nadal a les eleccions del 1995, però que no va acabar-se de desenvolupar i imposar fins a les del 2003, amb Pasqual Maragall de candidat. Segons el programa d'aquests, calia proveir a Catalunya d'un nou text estatutari, al haver quedat caduc l'Estatut de Sau (1979) i pensar que un nou Estatut català havia de ser la punta de llança per a un procés d'extensió de l'Estat federal a Espanya. Amb una majoria parlamentària suficient gràcies a governar en coalició amb ERC i Iniciativa per Catalunya-Els Verds, Pasqual Maragall va dedicar els tres anys del seu complicadíssim mandat (2003-2006) a impulsar l'elaboració d'un nou Estatut per a Catalunya –deixant el pes de la redacció, això sí, en el Parlament català, el que va potenciar l'entrada en escena del partidisme en el procés (especialment entre ERC i CDC), fent que el text acabés en molts aspectes sobredimensionat respecte les intencions inicials del president. El nou Estatut de Catalunya, però, no va topar amb les dinàmiques internes de la política catalana com a principal obstacle, sinó amb una formidable campanya en contra per part de molts dels estaments de l'Estat i amb una hostilitat manifesta per gran part de la família política del PSOE.

L'aprovació, el 30 de març del 2006, al Congrés dels Diputats d'una versió retallada de l'Estatut que havia sortit del Parlament de Catalunya –incomplint-se així la promesa pública del primer secretari del PSOE i president del govern espanyol, José Luis Rodríguez Zapatero (2004-2011)– i la seva posterior ratificació en referèndum per part de la ciutadania de Catalunya no van poder evitar que el Partit Popular recorregués al Tribunal Constitucional gran part del seu articulat. Aquest gest, sumat a la dilació del TC a l'hora de dictar sentència, va condicionar de gran manera el segon govern del PSC a la Generalitat de Catalunya, presidit en aquesta ocasió per José Montilla (2006-2010), de nou –però en contra de la voluntat de Rodríguez Zapatero– en coalició amb ERC i ICV. La sentència en contra l'Estatut que va acabar emetent-se el 28 de juny del 2010, celebrada per la plana major del PSOE, va mostrar als socialistes catalans quins eren els límits de la seva proposta,²⁹ generant una crisi dins del PSC que va derivar en les primeres escissions de pes al partit per primera vegada en més de quaranta anys d'història i tapant molts dels encerts en els projectes desenvolupats durant els set anys de governs de progrés (Llei de Barris, nou sistema de finançament, etc.).

²⁹ Antoni Castells es referia anys més tard a l'Estatut del 2006 com a punt de culminació i esgotament del projecte de catalanisme polític del segle XX. Entrevista a Antoni Castells de l'11 d'abril del 2016 dins del programa Testimonis de la Fundació Catalunya Europa - Llegat Pasqual Maragall. Entrevistador: Josep Maria Muñoz Lloret. Consultable a: <https://vimeo.com/214999713>. Data darrera consulta: 15 de novembre de 2020

8. CONCLUSIONS

Al llarg d'aquest estudi hem pogut comprovar com el socialisme, malgrat ser una força minoritària a Catalunya durant gairebé els seus primers setanta anys d'existència, ha sigut una opció política amb una incidència indiscutible en el recorregut del país durant el segle XX i els primers compassos del XXI. Amb dues etapes ben diferenciades —la primera, entre 1908 i 1977, la segona entre 1977 i 2010—, els socialistes catalans s'han caracteritzat sobretot pel valor de les seves aportacions teòriques (ja fos en el catalanisme de les dècades de 1920 i 1930; en la lluita antifranquista o, posteriorment, en l'aposta federal realitzada des de les institucions autonòmiques i municipals a partir de 1979), alhora que pel seu baix nombre de militància —fins i tot durant les etapes de màxima esplendor institucional.

Com hem vist, durant el franquisme el socialisme català va jugar un paper remarcable en l'acció unitària antifranquista malgrat la seva pròpia dispersió i escassa militància. L'MSC, el FOC, CSC, el Reagrupament, etc., van servir de refugi a molts dels que volien participar de la lluita contra la dictadura però que no volien fer-ho dins dels rengles del comunisme, mentre que alhora l'acció de part del socialisme català va permetre al PSUC —partit amb el qual es tenia una relació molt malmesa des de la Guerra Civil espanyola— esdevenir membre de ple dret de les instàncies unitàries i plantejar conjuntament una lluita que, a partir de la constitució de l'Assemblea de Catalunya, seria decisiva per evitar la perpetuació del règim i per aconseguir el retorn de l'autogovern a Catalunya.

Un cop recuperada la democràcia, el PSC va obtenir un volum de suports electorals fins aleshores mai assolit per una formació socialista a Catalunya, esdevenint un actor rellevant en el retorn de la democràcia als municipis catalans i comptant entre les seves files amb polítics que van saber-se fer influents a Madrid i que van acabar jugant un paper clau per a la implantació de l'Estat del Benestar a Espanya (Ernest Lluch, ministre de Sanitat) i per a la democratització de les seves Forces Armades (Narcís Serra, ministre de Defensa). A nivell autonòmic, com hem vist, el PSC va viure un quart de segle gairebé a l'ombra, primer del president a l'exili Josep Tarradellas i, a partir de 1980, del convergent Jordi Pujol, quedant a la mercè de les necessitats del PSOE en les seves relacions amb el president català a l'hora de definir la seva estratègia d'oposició. No va ser fins el 2003, amb el PSOE a l'oposició a Espanya i encetant un nou projecte que es volia de tarannà federal a nivell de partit, que els socialistes catalans van poder plantejar un projecte autònom per a Catalunya i per a la resta de l'Estat amb possibilitats de recorregut, però aquesta opció no va ser ben acollida pel PSOE i va acabar sent desactivada amb la connivència dels socialistes espanyols al cap de ben poc.

A nivell orgànic, la constitució del PSC l'any 1978 va suposar, com hem explicat, la culminació definitiva de tots els intents precedents d'unitat del socialisme català i l'única que es va consolidar i va poder tenir continuïtat —fent realitat, amb totes les evolucions que el pas del temps i dels esdeveniments imposaven, el projecte transversal de Josep Rovira. Aquest pas es va produir al constatar-se que el context internacional ja no feia possible l'existència d'un projecte català propi com els assajats durant el primer terç de segle XX sinó que, un cop recuperada la democràcia, la necessitat de comptar amb suports exteriors i amb els recursos suficients per assumir les exigències que els partits polítics moderns (que ja no eren de masses, sinó ens de militància reduïda amb grans exigències a nivell comunicatiu) havien passat a haver d'afrontar

feien inviable seguir per separat. Així doncs, la mescla de les pressions internacionals, la necessitat d'obtenir bons resultats electorals a les eleccions de 1977 (en una fórmula d'èxit) i la voluntat gairebé ancestral d'aconseguir la unitat del socialisme a Catalunya va generar el naixement del PSC, permetent posar en comú els dos projectes d'Espanya que havien conviscut fins aleshores en l'àmbit del socialisme català, però no la resolució de les seves diferències. En conseqüència, l'existència d'una proposta centralista i jacobina vinculada al PSOE i una altra de federalista que entroncava amb la tradició republicana de les esquerres catalanes ha sigut una constant històrica que ha marcat tota la trajectòria del socialisme català, condicionant-ne de gran manera el seu desplegament fins al 2010 —per va acabar derivant, eventualment, en les escissions produïdes a partir d'aquell any.

REFERÈNCIES

- ANDRADE BLANCO, J. A., 2012, *El PCE y el PSOE en (la) transición. La evolución ideológica de la izquierda durante el proceso de cambio político*. Siglo XXI de España Editores, Madrid
- BALLESTER, D., 2003, *Els homes sense nom. L'exili i la clandestinitat de la UGT de Catalunya (1939-1976)*, Viena Edicions, Barcelona
- BORDETAS, I., SÁNCHEZ, A., 2019, *L'antifranquisme oblidat. De la dissidència cristiana al comunisme revolucionari (1953-1972)*, Editorial Base, Barcelona
- CASARES, F., 2016, *Compromís amb la justícia. Memòries d'un advocat laboralista (1958-1978)*, L'Avenç, Barcelona
- COLOMÉ, G., 1989, *El partit dels socialistes de Catalunya. Estructures, funcionament i electorat*, Edicions 62, Barcelona
- DDAA, 1995, *Els orígens del Moviment Socialista de Catalunya*, Fundació Rafael Campalans i Ed. Columna, Barcelona
- DDAA, 2008, *PSC. 30 anys de socialisme català*. Fundació Rafael Campalans, Barcelona
- ESCULIES, J., 2018, *Ernest Lluch. Biografia d'un intel·lectual agitador*, La Magrana, Barcelona
- FERRER GONZÁLEZ, C., 2018, *Sota els peus del franquisme. Conflictivitat social i oposició política a Tarragona, 1956-1977*. Arola, Tarragona.
- FERRER GONZÁLEZ, C.; MUÑOZ JOFRE, Jaume, 2016, "El anticomunismo en la izquierda. A propósito del origen y la ruptura del Moviment Socialista de Catalunya (1945-1966)", a *Siglo. Actas del V Congreso Internacional de Historia de Nuestro Tiempo*, Universidad de La Rioja, Logroño
- GUERRA SESMA, D., 2013, *Socialismo español y federalismo (1873-1976)*, Fundación José Barreiro-KRK Ediciones, Oviedo
- JULIÀ, S. (coord.), 1988, *El socialismo en las nacionalidades y regiones*. Madrid: Editorial Pablo Iglesias
- JULIÀ, S., 1997, *Los socialistas en la política española (1879-1982)*, Taurus, Madrid
- LO CASCIO, P., 2008, *Nacionalisme i autogovern. Catalunya, 1980-2003*, Afers, Catarroja-Barcelona
- MARAGALL, P., 2008, *Oda inacabada: memòries*, RBA, Barcelona
- MARTÍN RAMOS, J. L. (ed.), 1994, *Història del socialisme a Catalunya (1940-1975)*, Ed. Columna, Barcelona
- MAYAYO, A., 2002, *La ruptura catalana. Les eleccions del 15-J del 1977*, Afers, Barcelona
- MERCADER, J., 2008, *Mil dies amb PM. Crònica viscuda de la presidència de Pasqual Maragall*, La Magrana, Barcelona
- MOLINERO, C., YSÀS, P., 2014, *La cuestión catalana. Cataluña en la transición española*, Crítica, Barcelona
- MUÑOZ JOFRE, J., 2019, *Perseguint la llibertat. La construcció de l'espai socialista a Catalunya, 1945-1982*, L'Avenç, Barcelona.
- MUÑOZ JOFRE, J., 2020, "Els socialistes catalans en la configuració de l'Espanya democràtica (1982-2010)", Working Paper 2020 de la Fundació Catalunya Europa (consultable a: https://www.catalunyaeuropa.net/admin/assets/uploads/files/b1bc2-wp_socialistescatalans-1-.pdf)
- MUÑOZ JOFRE, J., 2020, *La construcció de l'espai socialista a Catalunya i el seu paper en la configuració de l'Espanya democràtica (1945-2010)*, Tesi Doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona
- MUÑOZ SÁNCHEZ, A., 2012, *El amigo alemán. El SPD y el PSOE de la dictadura a la democracia*, RBA, Barcelona

- NADAL FARRERAS, J., 2003, *Catalunya: catalanisme i socialisme*, Ed. Mediterrània, Barcelona
- OBIOLS, R., 2013, *El mínim que es pot dir*, La Magrana, Barcelona
- RIQUER, B. de i CULLA, J. B., 1989, *El Franquisme i la Transició democràtica (1939-1988)*, Edicions 62, Barcelona
- RIQUER, B. de, 2003, *La Catalunya autonòmica (1975-2003)*, Edicions 62, Barcelona
- RUBIOL, G., 1995, *Josep Pallach i el Reagrupament*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona
- SOTO CARMONA, A., MATEOS LÓPEZ, A. (dirs.), 2013, *Historia de la época socialista. España: 1982-1996*, Editorial Sílex, Madrid
- TRIGINER, J. M., MOLAS, I., 1998, *Vint anys d'història del PSC*. Fundació Rafael Campalans, Barcelona